

א	<p>1. פרידה בן ברוך 2. יוסף בן ברוך 3. חנה בן ברוך נגד</p>
ב	<p>1. תנובה – מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ 2. מבטחים – מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ וערעור שכנגד של המשיבה 1</p>
ג	<p>בכית-המשפט העליון כשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים [16.2.2000] לפני הנשיא א' ברק והשופטים י' אנגלרד, מ' אילן</p>
ד	<p>המערערים הם יורשיו של אדם, שעסק שנים רבות בשיווק ביצים ותוצרת חלב של המשיבה 1 (להלן – תנובה) באזור רמת גן ואף היה המחלק הבלעדי של ביצים שקיבל מתנובה באזור זה, תמורת עמלה. עם מות המנוח, סירבה תנובה להניח למערערים להמשיך ולהפעיל את קו החלוקה.</p>
ה	<p>בתביעה שהגישו המערערים, קבע בית-המשפט המחוזי כי אין מדובר כנכס שהוא קניין של המערערים, אלא בהתקשרות בין המנוח לבין תנובה, וחייב את תנובה לשלם למערערים פיצוי חדר-פעמי בעבור קו החלוקה. מכאן הערעור והערעור שכנגד.</p>
ו	<p>בית-המשפט העליון פסק: א. (1) (בעקבות ע"א 442/85 [1]): כמו בסוכנות כך גם בהפצה (בלעדית או אחרת) זכות קניין אינה מתיישבת עם טיב הקשר של המפיץ עם היצרן, הקשר אינו יוצר זכויות הפצה קנייניות אלא זכויות חוזיות (632ה – 1). (2) במקרה דנן, תנובה אינה יצרן של החלב אך היא משווקת את תנובת החלב, וכלפי המפיצים היא כאה בנעליו של היצרן, לכן גם במקרה דנן מדובר בזכות חוזית ולא קניינית (633א).</p>
ז	<p>(3) הבלעדיות לחלוקה באזור מסוים, כפי שהייתה למנוח במקרה דנן, אינה מגיעה לכדי זכות קניינית. ההבחנה שניסו המערערים ליצור בין מערכת יחסים של יצרן ומפיץ לבין מערכת יחסים של שני משווקים, שהתקיימה לטענתם במקרה דנן, הינה טכנית ובנסיבות דנן חסרת כל משמעות באשר להלכה המשפטית המחייבת (634, 635 – 7).</p>

ב. אליבא דשופט מ' אילן):

- א (1) על-פי חוק עוולות מסחריות, תשנ"ט-1999 (להלן – החוק), סוד מסחרי הוא נושא לבעלות והוא יכול להיות משול לזכור קניינית, שכן "בעלים" מוגדר "לרבות מי שסוד מסחרי נמצא בשליטתו כדין"; אמנו, החוק נחקק רק ב-19.4.1999 והוא עדיין לא היה בתוקף, אך גם כאשר אין תחולת רטרואקטיבית לחוק, יש בחוק כדי לשקף את הפרשנות שהיה ראוי לתת למקרים שכן נדונו בחוקים או בפסיקה (633 ד – ה).
- ב (2) רשימת הקוחות יכולה להיחשב סוד מסחרי אך לא בכל מקרה די בכך שבידי אדם רשימת לקוחות מסוימת כדי לקבוע שהוא מחזיק בסוד מסחרי ופועל יוצא מכך – בידו זכות קניינית. רשימת לקוחות תוכל להיות סוד מסחרי המגיע כדי זכות קניינית של בעליה רק בנסיבות שבהן יוכח שדרוש מאמץ מיוחד להשיגה, ובאותם מקרים שיוכח שיש ערך מוסף כלשהו בקבלת הרשימה "מן המוכן" (633, 634 ד).
- ג (3) לא כך הם פני הדברים כאשר מדובר על חלוקת מוצר יומיומי פשוט, וכאשר ברור לכל מחלק שהצרנים של מרכולתו הם הנמכרים והנמכרות המכילות שבאזור, כמו במקרה דנן (634 ד – ד).

חקיקה ראשית שאוזכרה:

– חוק עוולות מסחריות, תשנ"ט-1999, סעיף 5 (המונחים "בעלים", "סוד מסחרי", "סוד"), פרק ב'.

ד

הצעות חוק שאוזכרו:

– הצעת חוק עוולות מסחריות, תשנ"ח-1998.

ה

פסקי-דין של בית-המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] ע"א 442/85 משה זוהר ושות' נ' מעבדות טרבנוול (ישראל) בע"מ, פ"ד מד(3) 661.
- [2] ע"א 7451/96 אברהם נ' בנק מסד בע"מ – טניף ראשון לציון, פ"ד נג(2) 337.
- [3] רע"א 371/89 ליבוביץ נ' א. את י. אליהו בע"מ, פ"ד מד(2) 309.

ו

ערעור וערעור שכנגד על פסקי-דין של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (השופט מ' פורת) מיום 3.11.1996 בת"א 2867/89. הערעורים נדחו.

אבנר מנוסביץ, חנה מנוסביץ-פלינר – בשם המערערים (המשיבים בערעור שכנגד);

שי תקן – בשם המשיבה 1 (המערערת בערעור שכנגד);

ז

חנה ארבל – בשם המשיבה 2.

פסק-דין

א

השופט מ' אילן

לפנינו ערעורם של יורשי המנוח מנשה בן ברוך (להלן – היורשים) נגד תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ (להלן – תנובה) ונגד "מבטחים", מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ (להלן – מבטחים).

ב

בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (כבוד השופטת מ' פורת) גרנו שתי תובענות של היורשים. עניינה של האחת – תשלום שווי קו חלוקה שתנובה החזירה לעצמה לאחר פטירת המנוח; עניינה של השנייה – גובה הפנסיה המשולמת לאשת המנוח.

ג

החל משנות השלושים עסק המנוח בשיווק ביצים ותוצרת חלב באזור רמת גן וסביבתה. החל משנת 1946 הוא חילק מוצרים אלה של תנובה בלבד. המנוח היה מחלק בלעדי של ביצים שקיבל מתנובה באזור זה.

ד

אין מחלוקת על כך, שכין המנוח לבין תנובה לא התקיימו יחסי עובד ומעביד. הגמול העיקרי שהוא קיבל היה עמלה על כמות הביצים שחילק. בנוסף הוא קיבל תשלום על הוצאות הרכב ששימש לחלוקה, תוספת כעבור פועל, תוספת ותק ותנאים סוציאליים. החל משנת 1963 גם הייתה תנובה מפרישה תשלומים למבטחים לשם הבטחת פנסיה ותנאים סוציאליים.

ה

כשהלך המנוח לבית עולמו, ביקשו היורשים להמשיך להפעיל את קו החלוקה. תנובה מנעה זאת, ומכאן טענתם הראשונה לזכות פיצוי בגין קניין וזכות בלעדית (לקו החלוקה) שנלקח. תנובה המשיכה להפעיל את הקו באמצעות שכיר.

ו

עילת התביעה השנייה נובעת מכך, שלטענת אשת המנוח, תנובה הפרישה סכומים נמוכים בהרבה מאלו שמתאימים להכנסה האמיתית של המנוח לצורך רכישת התנאים הסוציאליים. לו הייתה מפרישה נכון, הייתה זכאית האלמנה לתשלום פנסיה גבוהה בהרבה מזו שהיא מקבלת עתה.

ז

תנובה טענה כי קו החלוקה אינו קניין אלא זכות חוזית שהוקנתה למנוח, והיא רשאית להפסיק אותה בכל עת. המגמה של תנובה היא להחזיר את כל קווי החלוקה לתנובה ולפצות על הפסקת התקשרות עם גורמים חיצוניים לה. היא גם הציעה ליורשים פיצוי אך המשא ומתן לא נשא פרי כיוון שדרישותיהם גראו לה מוגזמות. המחליף

שנמצא למנוח על-ידי היורשים נדחה על-ידי תנובה כיוון שלא עמד בקריטריונים של יכולת תפעול של הקו.

א

אשר לתביעה השנייה טענה תנובה שהיא הפרישה כספים למבטחים בהתאם להסכם שהיה לה עם כל המחלקים. מבטחים אישרו: שהפנסיה המשולמת לאלמנה היא בשיעור המתאים להפרשות שהועברו לה.

ב

החלטת בית המשפט קמא:

השופטת הנכבדה שמעה את העדים שהובאו מטעם שני הצדדים ועל סמך כל הראיות שהיו לפניו היא הגיע למסקנה עובדתית שאין מדובר בנכס שהוא קניין של היורשים, אלא בהתקשרות בין המנוח לתנובה, "הן התקשרות אישית והן התקשרות ענפית של מחלקים אשר עבדו בקו חלוקה של תנובה". היא קיבלה את טענת תנובה, שמדובר בהתקשרות אישית הדומה לכל שאר התקשרויותיה עם מחלקים אחרים שעבדו בקווי חלוקה. עם זאת, היא קבעה, שהיורשים זכאים לפיצוי על שלילת הקו. גם זאת על סמך הראיות ששמעה בקשר למה שהיה מקובל לגבי מחלקים בתקופה הרלוונטית.

ג

ד

השופטת הנכבדה קיבלה את העדויות שלפיהן הייתה אפשרות להעביר את קו החלוקה ליורש או לצד ג', אולם זאת בתנאי שאלו יתאימו לתנאים שתנובה הציבה. לאור הראיות שבאו לפניו היא קיבלה את טענת תנובה שהמחליף שהוצע על-ידי היורשים לא עמד בתנאים אלה, והוסיפה וקבעה, שהיורשים לא הביאו תשתית ראייתית לכך שהוצע מחליף הולם שיקבל לידיו את קו החלוקה.

ה

בנסיבות אלה ועל סמך המוצגים, העדויות והפסיקה (ע"א 442/85 משה וזהר ושות' נ' מעבדות טרבנוול (ישראל) בע"מ (להלן – הילכת טרבנוול [1])) הגיעה השופטת הנכבדה למסקנה, שהדרך הנכונה לפצות את היורשים היא חיובה של תנובה לשלם להם פיצוי חד-פעמי עבור קו החלוקה. שיעורו של זה נאמד על-ידיה נוכח העדויות שבאו לפניו ובהתאם לנסיבות המקרה הנדון ונקבע בשווי 135,000 דולר, הנושאים הפרשי הצמדה וריבית כמפורט בסעיף 6(ג) (6) לפסק-הדין. השופטת הנכבדה הגיעה למסקנה שזהו הסכום שתנובה צריכה לשלם כפיצוי חז-פעמי על יסוד עדותו של עד התביעה ביאלוגורסקי שאף הוא היה בעבר בעל קו חלוקה בעיר והעיד שזהו הסכום שתנובה שלמה לו תמורת החזרת קו החלוקה.

ו

ז

אשר לזכויות פנסיה קובעת השופטת הנכבדה כי המנוח, אשר היה בוועד מחלקי הביצים, לקח חלק פעיל במשא ומתן עם תנובה ועם מוסדות ההסתדרות בדבר רכישת זכויות סוציאליות. ההסדר שהושג חל גם על המנוח (במגבלותיו האישיות כך שפנסיה

- א מקיפה לא חלה עליו מפאת גילו באותה עת). בשנת 1981 ניהל המנוח מאבק משפטי נגד מוסדות ההסתדרות ונגד תנובה בדרישה לזכות בזכויות סוציאליות החל ממועד ההתקשרות שלו עם תנובה (1946), ולא רק ממועד ההסכם עם כלל המחלקים (שלפיו קיבל זכויות רק משנת 1963). דרישות המנוח נדחו ואין מחלוקת על כך שמדובר במעשה-בית-דין. המחלוקת היחידה שהיה על השופטת הנכבדה להכריע בה היא בשאלת גובה השכר האמור לשמש בסיס לחישוב הפנסיה (השכר הקובע).
- ב טענת היורשים נגד תנובה הייתה שתנובה לא חישבה נכון את השכר הקובע, ולכן לא הפרישו את הסכומים הנכונים. ונגד מבטחים הם טענו, שמחובתה היה לבדוק את הפרשות תנובה באופן שיעלו בקנה אחד עם הוראות תקנות קרן פנסיה יסוד כפי שחלות על שכירים.
- ג תנובה מצדה טענה, שההפרשות שנעשו על-ידיה מתאימות להסכמות שהיו עם מחלקי הביצים בכלל ועל דעת המנוח בפרט. מבטחים טענה, שהיא פעלה בהתאם לתקנות ועל-פי הדין. במשך שנים רבות היה המנוח מודע לסכומים שתנובה העבירה למבטחים (והדבר בא לידי ביטוי בתלושי השכר שלו), ומעולם לא הלין על כך (כניגוד לטענותיו לגבי מועד תחילת הביטוח).
- ד בנסיבות המקרה דנן, השופטת הנכבדה קיבלה את טענות תנובה ומבטחים ודחתה את טענות היורשים, כאילו ההפרשות שנוכו משכר המנוח והסכומים שהועברו למבטחים היו על סמך גזמה של פקיד כלשהו, טענה שלא הוכחה.
- ה נוכח המסקנות שאלהן הגיעה השופטת הנכבדה היא קבעה כי תנובה חייבת לשלם ליורשים בעבור קו החלוקה וכן הוצאות משפט ושכר טרחת עורך-דין בסך 20,000 ש"ח + מע"מ, ומכיוון שדחתה את תביעת היורשים נגד מבטחים, היא חייבה אותם לשלם למבטחים 4,500 ש"ח + מע"מ בגין הוצאותיהם ושכר טרחת עורך-דינם.
- ו על פסק-דין זה הוגש ערעור וערעור שכנגד.
- טענות המערערים-היורשים:
- א. בעניינו של קו החלוקה
- ז היורשים יוצאים חוצץ נגד כל קביעותיה העובדתיות של השופטת קמא. הם חוזרים וטוענים בהורעת הערעור שלהם כי קו החלוקה הוא קניין; כי היה על תנובה לאפשר להם להפעיל את הקו באמצעות אחר, ולא להחזיר לעצמה את הקו; כי הפיצוי שנפסק

אינו הולם ולחלופין טעה בית-משפט קמא בקביעותיו לגבי יום התגבשות העילה ודרך חישובי ההצמדה וריבית.

א

בריון שנערך בתאריך 14.7.1999, טען עורך-דין מנוסבין, בא-כוח היורשים, כי מאז שהוגש הערעור אירע דבר שיש בו כדי להעיד על הדין הרצוי מבחינת המחוקק ומערכת המשפט. מדובר בחוק עוללות מסחריות, תשנ"ט-1999, שייכנס לתוקף בתאריך 29.10.1999. לפי דברי ההסבר להצעת חוק עוללות מסחריות, תשנ"ח-1998 רשימת לקוחות היא בבחינת סוד מסחרי המהווה קניין של בעליו.

ב

עורך-דין שי תקן, בא-כוח תנובה, טען שזהו חוק חדש, שאינו בעל תחולה רטרואקטיבית.

ג

ב. עניין זכויות הפנסיה

טוענים היורשים, שמבטחים לא סילקה את כל חובה כלפיהם; ההפרשות שנעשו על-ידי תנובה לשם רכישת זכויות הפנסיה לא היו בהתאם להסכם שהושג עם המחלקים וטעה בית-משפט קמא בכך שהעדיף את גירסותיהן של תנובה ומבטחים על פני גירסתם וקבע שההפרשות נעשו על דעת המנוח.

ד

ג. בעניין פסיקת ההוצאות ושכר טרחת עורך-דין

לטענת היורשים הסכום שנפסק (20,000 ש"ח + מע"מ) אינו ריאלי ואינו מתחשב בהתמשכות ההליכים.

ה

טענות המערערת שכנגד – תנובה:

תנובה מערערת אך ורק על סכום הפיצוי אשר נפסק לטובת היורשים בעקבות החזרת קו החלוקה לידיה.

ו

אמנם תנובה מסכימה כי היורשים זכאים לסכום פיצוי חד-פעמי בגין הפסקת הקשר, אך לטענתה סכום זה צריך להיגזר מסכום העמלה אשר שולם למנוח בשנה האחרונה לפעילות המנוח, כפי מנהגה של תנובה במקרים דומים, מנהג שעוגן בפסיקת בית-משפט זה ואושר גם בעדויות שנשמעו בבית-משפט קמא.

ז

הן תנובה והן היורשים טוענים כי פסיקת הפיצוי בהתייחס למקרה של ביאלוגורסקי שגויה. שניהם טוענים שנסיונותיהם של האזים ביאלוגורסקי שונות מהמקרה הנדון, שכן הראשונים עסקו בשיווק חלב, ולא בשיווק ביצים, וקיימים הבדלים מהותיים בין

א משווקים אלה לבין משווקים אלה, הבדלים הבאים לידי ביטוי באופי העבודה, וכן גם באזור החלוקה. תנובה טוענת שקיים הבדל גדול מאוד בין שני המקרים ומקרה ביאלוגורסקי אינו בר-השוואה לצורך חישוב הפיצויים. גם היורשים מסכימים לכך אך לטענתם החלופית, אם יש מקום לאמץ את מקרה ביאלוגורסקי לענייננו, יש להכפיל את בסיס הפיצוי במספר שנות הוותק. עוד לחלופין טוענים היורשים, שאם נאמץ פיצוי זה, אזי יש להוסיף לו מע"מ כפי שהיה במקרה ביאלוגורסקי.

ב דיון

אני מציע לחבריי המכובדים לדחות את שני הערעורים.

ג קביעותיה של השופטת הנכבדה בקשר למהות הזכות שהייתה למנוח הן למעשה קביעות עובדתיות, כי אין מחלוקת בין הצדדים שאם העובדות הן כפי שקבעה אותן השופטת, כי אז אין מדובר בזכות קניינית לעסק. המערערים תוקפים קביעות עובדתיות אלו, וכן את הפירוש שנתנה השופטת לעדויות עדים שונים.

ד עיקר טענתם בקשר לקביעה בדבר מהות הזכות מבוססת על העובדה, שאף היא לא שנויה במחלוקת, שקו החלוקה היה קיים כעסק עצמאי עוד הרבה לפני שתנובה נכנסה לתמונה.

ה השופטת הנכבדה בבית-משפט קמא לא התעלמה ממצב זה והגיעה למסקנה שבמשך הזמן התהווה מצב חדש של התקשרות בין המנוח לתנובה, הן התקשרות אישית והן התקשרות ענפית, שלפיה המנוח מחלק תוצרת תנובה בלבד, ומקבל תשלום על-פי יחידה בתוספת תשלומים סוציאליים ותשלום בעד ותק, ותנובה מממנת גם שכר פועל שעוזר בחלוקה.

ו אמנם הייתה למנוח זכות להעביר את זכות החלוקה לאחר, אך הדבר היה מותנה בהסכמת תנובה ובכך שהמועמד עומד בתנאים מסוימים. לתנובה הייתה גם זכות סירוב, והיא יכולה להודיע למנוח שאינה מסכימה להתקשר עם מחלק עצמאי ומבקשת "להחזיר" את קו החלוקה לתנובה, זאת תמורת פיצוי מסוים.

ז על יסוד כל אלו הגיעה השופטת למסקנה שאין מדובר ב"נכס קניין של התובעים", ואינני רואה מקום להתערבות לא בקביעות העובדתיות המבוססות על הראיות ולא במסקנה המשפטית.

יש בכל זאת ארבע נקודות שעלו בערעור שראוי להרחיב עליהן את הדיבור קצת יותר.

- א. אם יש מקום להבחין בין המקרה דנן לבין ההלכה שנפסקה בהילכת טרבנוול [1];
- ב. אם רשימת לקוחות היא סוד מסחרי;
- ג. אם הבלעדיות שבזכות ההפצה היא קניין;
- ד. גובה הפיצוי.

א

ב

ג

ד

ה

ו

ז

הילכת טרבנוול [1]

השופטת הנכבדה תמכה יתדותיה בהלכה שנפסקה על-ידי בית-משפט זה בעניין טרבנוול [1].

במקרה ההוא היה מדובר בשותפות שקיבלו זכות הפצה בלעדית בישראל של מוצריה של טרבנוול, חברה אמריקנית. לימים החליטה טרבנוול להפיץ את מוצריה בישראל באמצעות חברת בת והודיעה לשותפות על ביטול חוזה בלעדיות.

המעוררות פנו לבית-המשפט המחוזי ובין היתר ביקשו סעד הצהרתי שיצהיר כי להן זכות קניינית בהפצה בלעדית בישראל על מוצרי טרבנוול וכן תבעו פיצויים בגלל ביטול חוזה ההתקשרות.

התביעה נדחתה והשותפות ערערו לבית-משפט זה. ערעורן נחקבל כאשר לזכות לפיצויים, אולם בקשר לשאלה אם זכות ההפצה היא זכות קניינית, פסק בית-המשפט, מפי השופטת נחניהו, בעמ' 681:

"ואכן כמו בסוכנות כך גם בהפצה (בלעדית או אחרת) זכות קניין אינה מתיישבת עם טיב הקשר של המפיץ עם היצרן. הקשר אינו יוצר זכויות הפצה קנייניות אלא זכויות חוזיות".

טוען מר מנוסביץ בא-כוח המערערים בסיכומיו בכתב ובעל-פה, כי יש להבחין את המקרה שלנו מן המקרה ההוא בגלל שני טעמים:

א. במקרה ההוא היה חוזה בכתב בין טרבנוול לבין השותפות;

ב. במקרה ההוא איש לא חלק על קיום ה"משולש" שבין יצרן, מוצר ומוניטין. ואילו במקרה דנן אין מדובר במוניטין של תנובה ותנובה אפילו אינה היצרן.

אני סבור שאין מקום להבחנה. עיקרה של הילכת טרבנוול [1] הוא מהות הזכות המוקנית בחוזה הפצה. תגובה אינה יצרן של חלב. בעלי הרפתות הם היצרנים, אך תגובה היא המשווקת של תגובה החלב, וכלפי המפיצים היא באה בנעליו של יצרן. שאלת המוניטין של המוצר שהוזכרה בעניין טרבנוול [1] אינה מתעוררת כאן, אך היא גם לא היוותה נימוק לקביעה שאזכרתי לעיל כי זכות הפצה אינה מתיישבת עם זכות קניין.

נראה לי שגם במקרה שלנו, כמו במקרה טרבנוול [1], מדובר בזכות חוזית.

האם רשימת לקוחות היא "סוד מסחרי"

עורך-דין מנוסבין טוען כי לפי ההגדרות שבחוק עוולות מסחריות, רשימת לקוחות היא סוד מסחרי. הוא אינו טוען שיש להחיל את החוק האמור על המקרה דנן, שכן החוק נחקק רק ב-19.4.1999 ונכנס לתוקף ב-29.10.1999. במועד הסיכומים שלפנינו החוק עדיין לא היה בתוקף. כל מה שעורך-דין מנוסבין מבקש הוא ללמוד מסעיף ההגדרות שבפרק ב' לחוק הנ"ל, הדין ב"גזל סוד מסחרי", שרשימת הלקוחות היא סוד מסחרי, וכי לבעלים של סוד מסחרי יש זכות קניינית בסוד כזה.

אני מסכים עם עורך-דין מנוסבין כי על-פי חוק עוולות מסחריות סוד מסחרי הוא נושא לבעלות והוא יכול להיות משול לזכות קניינית, שכן "בעלים" מוגדר "לרבות מי שסוד מסחרי נמצא בשליטתו כדין"; אני גם מסכים אתו שרשימת הלקוחות יכולה להיחשב סוד מסחרי.

אינני מתעלם מכך שהחוק נחקק רק ב-19.4.1999 והוא עדיין לא היה בתוקף, אך גם כאשר אין תחולה רטרואקטיבית לחוק, יש בחוק כדי לשקף את הפרשנות שהיה ראוי לתת למקרים שכן נדונו בחוקים או בפסיקה.

"העובדה כי תיקוני החוק באו מאוחר יותר, אין בה, בהכרח, כדי להפריע לפרשנות הנכונה של הדברים. יתר-על-כן, מגמת החקיקה, כפי שהיא משתקפת מהחוק דהיום יכולה לשמש נקודת אור להבהרת המצב המשפטי הרלוונטי במועד אירוע המקרה, נושא ענייננו" (ע"א 7451/96 אברהם נ' בנק מסד בע"מ – סניף ראשון לציון [2], בעמ' 348).

ברם, נראה לי, שלא בכל מקרה די בכך שבידי אדם רשימת לקוחות מסוימת כדי לקבוע שהוא מחזיק בסוד מסחרי וכפועל יוצא מכך, בידו זכות קניינית. זאת אני אומר בשים לב לשניים: האחד, רשימת הלקוחות במקרה דנן איננה דבר הדורש מאמץ מיוחד כדי להשיגו. די בכך ששכיר מטעם תגובה יסייר באזור החלוקה שהוקצה למנוח כדי

א שיתגלו לעיניו הלקוחות הפוטנציאליים – אלו ששיווק להם המנוח את סחורתו ואף נוספים. השני, עידן המחשבים והתקשורת שבו אנו חיים מאפשר בקלות די רבה לאתר ולבנות רשימת לקוחות שתשתווה לזו שקיבלה תנובה מאת היורשים ואף להרחיבה.

הגדרתו של "סוד מסחרי" או "סוד" בחוק עוולות מסחריות עולה בקנה אחד עם דברים אלו. כך מגדיר זאת החוק, בסעיף 5:

ב "מידע עסקי, מכל סוג, שאינו נחלת הריבים ושאינו ניתן לגילוי כדין בנקל על ידי אחרים, אשר סודיותו מקנה לבעליו יתרון עסקי על פני מתחריו, ובלבד שבעליו נוקט אמצעים סבירים לשמור על סודיותו";

ג נראה לי שרשימת לקוחות תוכל להוות טווד מסחרי המגיע כדי זכות קניינית של בעליה רק בנסיבות שבהן יוכח שדרוש מאמץ מיוחד להשיגה, ובאותם מקרים שיוכח שיש ערך מוסף כלשהו בקבלת הרשימה "מן המוכן". לא כך הם פני הדברים כאשר מדובר על חלוקת מוצר יומיומי פשוט, וכאשר ברור לכל מחלק שהצרכנים של מרכולתו הם המרכולים וחנויות המכולת שבאזור.

ד האם הבלעדיות היא זכות קניינית

ה עניין אחר הוא הבלעדיות לחלוקה באזור מסוים, שקיבל המנוח. לבלעדיות זו ערך כלכלי. כמו השופטת הנכבדה בערכאה קמא אינני סבור שהיא מגיעה כדי זכות קניינית. קביעה זו מעוגנת היטב בפסיקתו של בית-משפט זה (דע"א 371/89 ליבוביץ נ' א. את י. אליהו בע"מ [3], בעמ' 324; וכן הילכת טרבוול [1] שהוזכרו). אני מציע לחבריי לא להתערב בקביעתה של השופטת בנושא זה.

ו אינני מקבל את טענת היורשים כי השופטת הייתה צריכה לקבוע שהמנוח לא היה מפייץ אלא משווק, כיוון שעובר להתקשרותו עם תנובה הוא היה משווק תוצרת חלב וכיצים ממקור חקלאי שבבעלותו ו"באזור חלוקת תוצרת שאף הוא היה בבעלותם ואשר הם יצרו ופיתחו אותו במו ידיהם" (עמ' 1 לסיכומי התשובה שלהם). אין מחלוקת שהחל משנת 1946 ובמשך כ-36 שנה, הוא חילק ביצים של תנובה, ולא עוד ביצים מתוצרתו הוא. אמנם גם תנובה, בהגדרתה, איננה "יצרן", אך אין יכולה להיות מחלוקת שמדובר במשווקת שעיקר המאמץ להפקת הרווחים מצוי בידיה (איסוף התוצרת החקלאית, ריכוזה, אחסונה והעברתה למפיצים המתקשרים עמה, או בעצמה, ללקוחות המשווקים לצרכן הסופי). קדימותו בזמן של המנוח אינה מעידה מניה וביה על עליונותו. במקרה דנן ההפך הוא הנכון: בחירת ההתקשרות עם תנובה הייתה מרצון חופשי, ולא נשמעה

טענה היורדת לשורשה של התקשרות זו. החל משנת 1976 חדל המנוח מלהיות משווק עצמאי והפך להיות מפיץ של תנובה.

א

היורשים מסכימים שאם היה בוחר המנוח להפסיק את הקשר עם תנובה, הוא היה רשאי לשווק ביצים ללקוחותיו מכל מקור אחר, כפי שנהג עובר להתקשרותו עמה. הוא בחר שלא לעשות כן, ובקשת היורשים לקבל את קו החלוקה מתנובה דווקא (ולא לחלק ללקוחות ביצים ממקור אחר) מעידה על היתרונות שהמנוח ויורשיו מצאו בהתקשרות זו דווקא.

ב

לדעת המערערים, יש לראות בהם משווקים עצמאיים ולא מפיצים כי תאורטית עמדה למנוח הזכות וגם להם עומדת הזכות לשווק ביצים ממקור אחר, אף-על-פי שהמנוח לא ניצל זכות זו.

ג

אני מסכים עם תנובה כי ההבחנה שניסו היורשים ליצור בין מערכת יחסים של יצורן ומפיץ לבין מערכת יחסים של שני משווקים הינה טכנית, ובנסיבות דנן חסרת כל משמעות באשר להלכה המשפטית המחייבת. משום כך אני מציע לדחות את הערעור באשר למהות הזכות של המנוח.

ד

גובה הפיצוי בגין החזרת קו החלוקה:

למעשה, עיקר טענתם של היורשים נגד הסכום שפסקה השופטת נובעת מכך שהם משקיפים על הזכות של המנוח כזכות קניין. לאור העובדה שערעורם בעניין זה נדחה, נשמט למעשה הבסיס לטענותיהם לגבי גובה הסכום.

ה

תנובה חולקת על האנלוגיה שעשתה השופטת במקרה דנן למקרהו של אחד בשם ביאלוגורסקי שהוכח לפניה, כי לדעת תנובה היה לאותו ביאלוגורסקי קו הפצה עם הרבה יותר לקוחות ממספר הלקוחות של המנוח. עיקר טענתה של תנובה היא כי על-פי הראיות ששמעה השופטת, צריכה הייתה לפסוק פיצוי השווה להכנסה מ-12 חודשי הפצה לפי הממוצע החודשי בשנה האחרונה, ואילו השופטת פסקה סכום גדול יותר.

ו

אמנם הייתה בפני השופטת ראיה שבעבר שלמו פיצוי בעד קו הפצה לפי 12 חודשי הכנסה, אולם זו לא הייתה ראיה על נוהג כללי אלא הוכח לפניה שכך נהגו לגבי ארבעה מחלקים מסוימים עם פרישתם (מסמכים נ/5 ונ/10 בבית-משפט קמא). השופטת מציינת בפסק-הדין כי "לא ידועים לנו הפרטים והנסיבות שהיו להם השלכה על אשר הוסכם בקשר לארבעת המחלקים".

ז

לעומת זאת, היו בפני השופטת ראיות בקשר למקרהו של עד התביעה ביאלוגורסקי, שהיה לו קו בעל ותק רב ואשר פרנס שלושה אחים אחרי פטירת הוריהם שהיו בעלי הזכות המקוריים.

א

השופטת לא התעלמה מהבדלים מסוימים שהיו בין המקרה דנן לבין מקרה ביאלוגורסקי, אך היא ציינה בפסק-הדין שגם לגבי הקו נושא דיון זה, הוכח שהיה זה קו טוב; זה היה בתחילה קו עצמאי, שלקותית הקו נרכשו עוד על-ידי המשווקים המקוריים בזמן ששיווקו את תוצרת הרפת שלהם. הקו עוד פותח במשך הזמן לאחר שהשותפים שהקו היה בידיהם הפרידו בין קו חלוקת החלב לקו חלוקת הביצים. ובסך הכול המקרה נראה לה אנלוגי למקרה של ביאלוגורסקי.

ב

אני מציע לא להתערב בקביעה זו.

ג

צריך לזכור שבעלי-הדין ניסו כל אחד להוכיח את צדקת עמדתו בקשר לגובה הסכום בעדויות מומחים.

ד

מטעם היורשים הוגשה חוות-דעת של הכלכלן מיכאל מילר, ומטעם תנובה הובאה חוות-דעת של היועץ הכלכלי של תנובה, מר דן דבורסקין. הראשון הדגיש את ייחודו של אזור החלוקה שהיה למנות, ואילו השני טען שהייתה ירידה בהיקף השוק של תנובה. מר מילר הודה בחקירתו הנגדית כי חוות-דעתו התבססה על נתונים שקיבל ממזמיני חוות-הדעת (עמ' 3-5 לפרוטוקול), וגם דבורסקין שביסס אמנם את חוות-דעתו על מחקר בשטח הודה כי לא נבדקו כל הנתונים הנדרשים עד תום (עמ' 75 לפרוטוקול). הכלכלן משה קצין, אף הוא מטעם תנובה, שם דגש ניכר על ההוצאות הנדרשות בהפעלת הקו והתוצאה של כל אלה הייתה שלפני השופטת הונחו חוות-דעת סותרות שאף אחת מהן לא הייתה אמינה בעיניה.

ה

משום כך הכריעה השופטת בדרך שהכריעה, ואני סבור שבנסיבות המקרה ועל-פי הראיות שהיו לפניו, אמנם נהגה נכון.

ו

אני סבור שהשופטת איזנה היטב בין הנוהג הקיים בתנובה בדבר הפיצוי בגין שלילת קו החלוקה לבין נסיבותיו הספציפיות של המקרה. נראה לי שלאור העדויות והראיות שבאו לפניו היא עשתה נכון כאשר היא הוסיפה על הפיצוי שהייתה מוכנה תנובה לתת וזאת בשים לב לדברים שאמרתי לעיל.

ז

אשר לחלקו השני של הערעור: הערעור נגד תנובה ונגד מבטחים באשר לגובה ההפרשות שהפרישה תנובה לקופת הפנסיה של מבטחים, וכפועל יוצא מכך גובה

א הפנסיה ששולמה על-ידי מבטחים, אני מציע שלא להתערב בקביעת בית-משפט קמא. מדובר בקביעה עובדתית המבוססת על הראיות שהיו בפני בית-המשפט. המערערים לא הצביעו על נימוק משכנע להתערב בה.

ב בשים לב לתוצאה שאליה הגיעה השופטת הנכבדה – קבלת אחת התביעות בחלקה ודחיית התביעה האחרת – אינני סבור שיש מקום להתערב בקביעתה בעניין ההוצאות. הסכום שנפסק לטובת היורשים, בעניין זה, לעומת הסכום שנפסק לחובתם בדחיית תביעתם נגד תנובה ונגד מבטחים, מלמד על כך שהשופטת הנכבדה שתה לבה גם למשך הדיונים.

ג מכיוון שאני מציע לחבריי לדחות את שני הערעורים אני מציע לא לעשות צו להוצאות, עד כמה שהדבר נוגע למשיבה 1, תנובה. אשר למבטחים מסתבר מן הסיכומים שמבטחים לא ביקשה הוצאות ומטעם זה אני מציע לא לפסוק לה הוצאות.

הנשיא א' ברק

ד אני מסכים. בנסיבות העניין, לא מצאתי מקום להידרש לסוגיית היותה של רשימת הלקוחות "סוד קנייני". כאמור בפסק-דינו של חברי, הוסדר הנושא בחקיקה אך לאחרונה, לאחר הגשת הערעור ולאחר הגשת סיכומי הצדדים. בית-המשפט המחוזי התייחס לקו החלוקה ולזכויות בו כמכלול. הוא לא התייחס לסוגיית רשימת הלקוחות באופן נפרד ומובחן, ולא קבע בה מימצאים. בנסיבות אלו, אני מעדיף להותיר את הגדרת הנסיבות שבהן יוכר קיומו של "סוד מסחרי" לעת מצוא.

השופט י' אנגלרד

אני מסכים.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט אילן.

ניתן היום, י' באדר א' תש"ס (16.2.2000).